

Феномен домінування в студентських групах: гендерний аспект

СЕМЕНЕНКО Олексій Олексійович

Викладач-стажист кафедри педагогіки та психології управління
соціальними системами Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

Анотація

Подані результати дослідження особливостей прояву феномену домінування у чоловічих, жіночих та змішаних студентських групах. Ці відомості корисні при проведенні соціологічних досліджень у бібліотеках.

Ключові слова: домінування, міжособистісна взаємодія, потреба влади, лідерство, студенти, гендерні особливості, адаптація

Abstract

The article «Phenomenon of Domination in Student Groups: Gender Aspect» by O. Semenenko presents the results of the research on the particularities of the phenomenon of domination in male, female and mixed student groups.

Keywords: *domination, interpersonal interaction, need of power, leadership, students, gender features, adaptation.*

Потреба влади — один із центральних рушіїв людської поведінки та найпотужніших чинників, які спрямовують життєдіяльність особистості. Традиційно влада як явище вивчалась у межах філософії, соціології та політології. Тому є недостатньо вивченим психологічний аспект цього явища, зокрема особистісна потреба влади. Дослідженням останньої

Четверта міжнародна науково-практична конференція «Сучасні
проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»
25 жовтня 2012 р., Львів, Україна

займались такі вчені, як А. Адлер, Е. Фромм, К. Хорні, Д. Мак-Клеланд та інші. Актуальність теми впливу в міжособистісних стосунках полягає в тому, що всі процеси міжособистісної взаємодії розглядаються або як такі, у яких має місце рівність між учасниками, або як такі, де одна із сторін має перевагу, а інша їй підпорядковується [1, с. 63–68]. Владно-підвладні відношення здебільшого вивчалися у межах численних теорій лідерства. У психологічному аспекті розуміння владного впливу існує криза пов'язана зі швидким зростанням емпіричних досліджень на тему лідерства, яке відбувалося на тлі відсутності фундаментального теоретичного забезпечення, в умовах, коли навіть саме поняття «лідерство» не було належним чином теоретично обґрунтовано. Це призвело до парадоксальної ситуації, коли виникло стільки ж визначень лідерства, скільки існує людей, що намагаються визначити це поняття. У зв'язку з цим феномен домінування здебільшого розглядався як складова лідерства. Домінування та лідерство хоч і мають в основі владні відносини (міжособистісний вплив), проте не можуть бути визнаними тотожними. На відміну від лідерства, яке базується на добровільності підкорення лідеру заради досягнення спільної цілі, домінування базується на агресивному зіткненні. Розбіжність між цими поняттями криється також і в ціннісних орієнтаціях учасників такого впливу, як того хто впливає, так і того на кого впливають.

Домінування на відміну від лідерства означає процес владно-підвладних відношень при яких домінуючий суб'єкт здійснює такий вплив над суб'єктом підпорядкування, при якому останній підпорядковується, поступається власними цілями і скориговує свою поведінку на досягнення цілей того хто домінує [2, с. 261]. Оскільки наявність гендерних особливостей прояву феномена лідерства не підлягають сумніву, то справедливим буде і припущення щодо існування гендерних особливостей і феномена домінування в цих групах.

Четверта міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»
25 жовтня 2012 р., Львів, Україна

Для перевірки даної гіпотези нами було проведено дослідження, в якому взяли участь 52 студенти, з них 26 юнаків та 26 дівчат віком від 18 до 21 року. Досліджувані є студентами трьох груп вищих навчальних закладів міста Харкова. До першої групи увійшли 21 юнак, до другої — 16 дівчат, до третьої — 10 дівчат та 5 юнаків.

Задля оцінки особливостей міжособистісної взаємодії в одностатевих та змішаних студентських групах були використані наступні методики:

- соціометричне дослідження;
- референтометричне дослідження;
- методика діагностики міжособистісних стосунків Т. Лірі;
- методичний прийом визначення неформальної інтрагрупової структури влади в контактному співтоваристві;
- методика визначення міри ціннісно-орієнтаційної єдності групи.

Результати за методикою Т. Лірі показали: у жіночій та змішаній групах орієнтації досліджуваних на домінування та підпорядкування розподілені приблизно порівну. У той же час у чоловічій групі рівень орієнтації на домінування явно переважає над орієнтацією на підпорядкування, що може свідчити про те, що у представників чоловічої групи більш виражена орієнтація на домінування, крім того це може бути пояснене тим, що в чоловічому колективі орієнтація на домінування більш прийнятна ніж орієнтація на підпорядкування. Також за допомогою U критерію Мана Уїтні порівняно рівень розвитку орієнтації на домінування по групах. Орієнтація на домінування статистично достовірно більш виражена в чоловічій групі ніж в жіночій при ($p \leq 0.05$), що вочевидь свідчить про те, що в чоловічому колективі статусні відносини мають набагато більше значення ніж в жіночому, окрім того домінантна позиція вочевидь набагато

привабливіша саме для чоловіків, що може бути продиктовано як соціальними стереотипами, так і вихованням.

Результати за методикою визначення неформальної інтрагрупової структури влади в контактному співтоваристві було проаналізовано за допомогою коефіцієнту рангової кореляції Спірмена з рівнем орієнтації на домінування. У чоловічій групі існує прямий статистично достовірний кореляційний зв'язок ($p \leq 0.01$) між оцінкою групою владного статусу досліджуваного та орієнтацією на домінування. У чоловічій групі владний статус залежить від рівня орієнтації на домінування, що вочевидь є умовою для побудови в групі чіткої та прозорої статусної ієрархії, оскільки орієнтація на домінування передбачає собою доволі відкрити та активну поведінку.

У жіночій та змішаній групах такого зв'язку не спостерігається, що може свідчити про те, що владний статус у цих групах визначається іншими характеристиками.

За результатами соціометричного та референтометричного дослідження було встановлено залежність симпатій / антипатій членів чоловічих, жіночих та змішаних студентських груп від таких характеристик як: орієнтація на домінування, статус в ієрархії внутрішньої групової влади, цінностей. Нами було встановлено, що представники чоловічих груп більш орієнтовані на статус та хочуть взаємодіяти з чоловіками рівними з ними за статусом. Референтометричне дослідження в чоловічій групі показало, що референтна структура даної групи ієрархізована та цілком заснована на статусних відносинах, причому з доволі сегментованою ієрархією.

Загалом стосунки симпатій / антипатій у жіночій групі відрізняються своєю складністю, присутнє значне число взаємно-негативних виборів. Підгрупи в жіночій групі не мають своїх чітких меж, що може свідчити про те, що групова структура жіночого колективу більш пластична ніж ригідна ієрархічно-статусна структура чоловічої групи. У референтометричній

Четверта міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»
25 жовтня 2012 р., Львів, Україна

структурі жіночої групи немає тої вираженості статусних відносин як у чоловічій, скоріш за все, що на перший план виходять ціннісно-емоційні фактори.

У змішаній групі у чоловіків відносини симпатії виражені переважно по відношенню до досліджуваних своєї статі, тобто чоловіки мають потребу групуватися з особами своєї статі, щодо орієнтації на домінування то вона в змішаних групах у чоловіків значно менш виражена ніж в суто чоловічих групах, у той же час жінки в даній групі формують більш чіткі підгрупи. Цікавою відмінністю є повна протилежність виборів за статтю в референтометричному дослідженні. Таким чином фокус виборів у жіночій частини групи змістився в бік чоловічої, а у чоловічої навпаки, тобто чоловіки в змішаній групі хочуть взаємодіяти з чоловіками, а орієнтуються на жінок, а жінки навпаки.

Щодо ціннісної направленості то тут існують такі особливості: у чоловічій групі здебільшого виділяються маскулінно-статусні цінності, тоді як у жіночій групі вони якісно інакше направлені і здебільшого описують не статусну сферу міжособистісних відносин, а міжособистісно-емоційну. У змішаній групі ці цінності являють собою такий собі компроміс між чоловічими та жіночими, що можна пояснити гетерогенним складом групи.

Проблема домінування в студентських групах криється в тому, що суб'єкт підпорядкування внаслідок тиску з боку домінуючого суб'єкта не може повною мірою реалізовувати власний творчий потенціал. Окрім того, мотивація суб'єкта який знаходиться під тиском, підкріплюється негативно внаслідок чого той, хто підкоряється буде відмовлятися від нав'язаних цілей як тільки тиск ослабне.

А. Адлер підкреслював небезпеку авторитарного виховання, яке дає дитині ідеал влади і демонструє їй переваги, пов'язані з посіданням влади, а це спричиняє бажання домінувати над іншими [3, с. 241]. Педагоги вищої школи мають забезпечити

Четверта міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»

25 жовтня 2012 р., Львів, Україна

психолого-педагогічний супровід навчально-виховного процесу на період усього терміну навчання студентів [4; 5], а особливо в період адаптації студентів до навчання [6], щоб зробити цей період більш успішним, підвищити рівень задоволеності і навчанням, і обраним фахом.

Знання гендерних особливостей впливу феномену домінування в студентських групах дозволить педагогам усвідомити діалектику міжособистісних взаємовідносин студентів та скоригувати їх за для реалізації творчого потенціалу усіх і кожного з групи.

Список використаних джерел:

1. Васютинський В. Узалеження і впорядкування як дискурси владно-підвладної взаємодії / В. Васютинський // Проблеми загальної і педагогічної психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. — К., 2003. — Т. 5, ч. 5. — С. 63–68.
2. Семененко О. О. Домінування у спілкуванні: поняття, причини, запобігання / О. О. Семененко // Від XIX до XXI ст.: трансформація бібліотек у контексті розвитку суспільства : до 125-річчя Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 12–14 жовт. 2011 р. / Держ. закл. «Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка». — Х. : РА «ІРІС», 2011. — С. 259–264.
3. Адлер А. Понять природу человека / А. Адлер. — СПб. : Академич. проект, 1997. — 256 с.
4. Bowden A. A Study of the Personality of Student Leaders in the United States / A. Bowden // Journal of Abnormal and Social Psychology. — 1926. — № 21.
5. Бех І.Д. Психологічні джерела виховної майстерності : [навч. посіб.] / Іван Бех. — К. : Академвидав, 2009. — 248 с.
6. Ершова Н. Г. Методические аспекты психолого-педагогического сопровождения учебно-воспитательного процесса в период адаптации студентов к обучению в высшей школе / Наталия Ершова // Теория и практика физической культуры. — 2000. — № 5. — С. 14–17.

Четверта міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»
25 жовтня 2012 р., Львів, Україна